

L'escolarització com a mecanisme d'integració dels alumnes estrangers

Luis Vidaña Fernández

RESUM

La finalitat bàsica d'aquest article és reflexionar sobre els recursos de l'escolarització i l'eficàcia que tenen, en el context de les Illes Balears, en la línia d'afavorir una distribució més equitativa dels alumnes estrangers en la xarxa de centres finançats amb fons públics (públics i concertats).

La nostra tesi, repetida de manera persistent en els anuaris anteriors, sosté la importància d'aquest fet per millorar la integració dels alumnes procedents de famílies immigrades a l'arxipèlag.

I, com ja és habitual de la nostra col·laboració en l'Anuari, presentam les dades evolutives dels alumnes estrangers per poder-ne fer una prospectiva temporal.

RESUMEN

La finalidad básica de este artículo es reflexionar sobre los recursos de la escolarización y la eficacia que tienen, en el contexto de las Islas Baleares, en la línea de favorecer una distribución más equitativa de los alumnos extranjeros en la red de centros financiados con fondos públicos (públicos y concertados).

Nuestra tesis, repetida de manera persistente en los anuarios anteriores, sostiene la importancia de este hecho para mejorar la integración de los alumnos procedentes de familias inmigradas al archipiélago.

Y, como ya es habitual en nuestra colaboración en el Anuario, presentamos los datos evolutivos de los alumnos extranjeros para poder realizar una prospectiva temporal.

I. EVOLUCIÓ DELS ALUMNES ESTRANGERS A LES ILLES BALEARS EL CURS 2008/2009

I.1. Les dades demogràfiques generals

L'INE xifrava, el mes de gener de 2008, en 1.030.650 el nombre d'habitants residents a la comunitat autònoma de les Illes Balears; un any després, la població havia augmentat fins a 1.072.844 habitants.

Per observar les taxes de creixement de la població de les Illes Balears (quadre 1) cal retrocedir fins a l'any 2002, que és quan trobam un creixement tan significatiu del nombre d'habitants a les Illes com el de l'exercici 2008, malgrat les manifestacions de la crisi econòmica. Aquest augment del 4,09% de la població es tradueix, en xifres absolutes, en 42.194 residents més: 32.966 d'estrangers i 9.328 d'espanyols.

Novament, per tant, la forta immigració estrangera continua sent l'element demogràfic clau per entendre la taxa de creixement anual de la població.

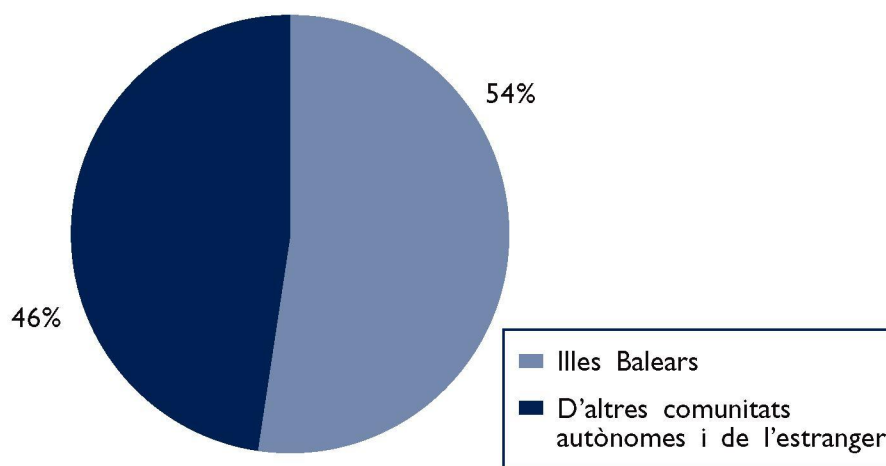
QUADRE I. TAXA DE CREIXEMENT DE LA POBLACIÓ DE LES ILLES BALEARS (2000-2008)

Any	Taxa de creixement de la població de les Illes Balears (%)
2000	2,9
2001	3,9
2002	4,36
2003	3,31
2004	0,81
2005	2,94
2006	1,82
2007	2,96
2008	4,09

Font: IBAE

Si establim una primera diferenciació de la població per lloc de naixement, trobam la classificació següent:

GRÀFIC I: POBLACIÓ DE LES ILLES BALEARS PER LLOC DE NAIXEMENT; ANY 2008

Font: Vidaña 2009

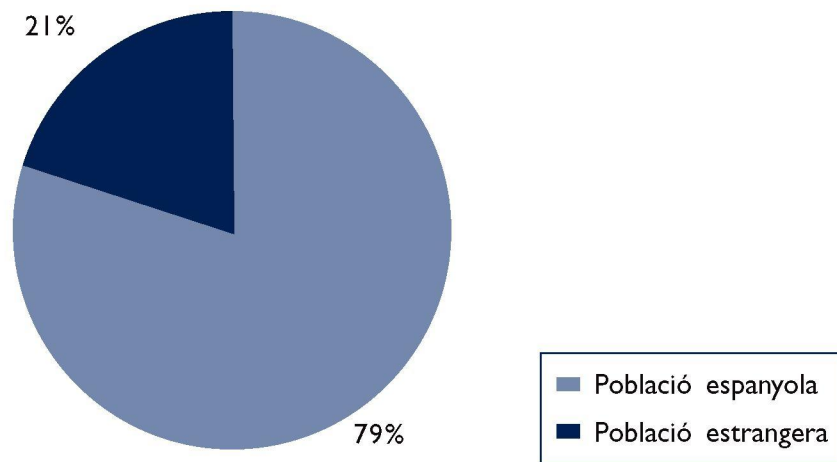
En total, 579.868 residents han nascut a les Illes i representen el 55,04% dels habitants. En canvi, 502.976 residents han nascut fora de l'arxipèlag i representen el 45,96 % dels habitants de les Illes. Per tant, la paritat entre nascuts a l'arxipèlag i a altres indrets és més palpable de cada any, la qual cosa situa l'arxipèlag de les Balears **en una situació singular des del punt de vista sociològic i multicultural.**

Si fem la diferenciació per nacionalitats, observam un increment percentual de dos punts del nombre de residents estrangers respecte de l'exercici anterior i en relació amb la població de nacionalitat espanyola;

aquesta tendència s'explica per la continuïtat de la immigració procedent d'altres països. Així, 849.808 (79,21%) membres de la població tenen la nacionalitat espanyola; l'any 2007, eren el 81,54%.

Un total de 223.036 (20,78%) individus de la població són de nacionalitats estrangeres; l'any 2007, representaven un 18,45%.

GRÀFIC 2: POBLACIÓ DE LES ILLES BALEARS PER NACIONALITATS; ANY 2008

Font: Vidaña 2009

Així doncs, l'augment continu de la població respon a l'arribada de residents estrangers a les Illes de manera molt destacada, malgrat la crisi econòmica. En molts de casos, es tracta de reagrupament familiar i d'altres nous que s'han instal·lat aquí, o bé perquè desconeixen que hi ha crisi i els efectes que té en el món, o bé perquè als països d'origen la situació és encara pitjor.

Per àrees de procedència mundial, podem detallar l'increment de la població estrangera a les Illes de la manera següent:

QUADRE 2. POBLACIÓ ESTRANGERA A LES ILLES, PER ÀREES DE PROCEDÈNCIA MUNDIALS; ANY 2008		
Àrea mundial	Població de les Illes	%
Unió Europea	113.595	50,93
Europa no comunitària	5.212	2,33
Amèrica	67.097	30,08
Àfrica	30.190	13,53
Àsia	6.752	3,02
Total	223.036	100,00

Font: INE

Com podem observar al quadre 2, el model dual de la immigració estrangera a les Illes es fa palès en les dades anteriors: els residents procedents de la Unió Europea i de l'Europa no comunitària representen el 53% del total de la població estrangera de les Illes, i la resta (47%) es distribueix de la manera següent: procedents del continent americà (30%), de l'africà (14%) i de l'asiàtic (3%).

Al quadre 3 recollim les nacionalitats per importància numèrica de residents. Les tres més destacades són l'alemanya, la britànica i la marroquina. Seguidament, un conjunt de països llatinoamericans representen un nombre de residents significatiu i, en el quart lloc, situam els provinents de països de l'Europa de l'Est, com són Romania, Bulgària, Polònia, etc.

QUADRE 3. NACIONALITATS PRINCIPALS DE LA POBLACIÓ ESTRANGERA RESIDENT A LES ILLES BALEARS; ANY 2008

País	Residents a les Illes
Alemanya	33.028
Regne Unit	22.055
Marroc	20.675
Itàlia	14.171
Equador	13.538
Argentina	12.328
Romania	10.330
Colòmbia	9.985
Bolívia	8.298
Bulgària	7.985
França	7.876
Uruguai	4.948
Brasil	4.053
Polònia	3.513
Xina	3.486
Xile	2.994
Nigèria	2.769
Senegal	2.593
Portugal	2.367
Cuba	2.224
Paraguai	2.106
Perú	1.878
República Dominicana	1.646
Ucraïna	1.211
Veneçuela	1.157
Rússia	1.070
Pakistan	391
Oceania	190

Font: INE

Enguany hem incorporat els quadres anteriors a aquest capítol de l'Anuari perquè són un bon recurs per determinar la correspondència entre la població resident estrangera total per països i la correspondència amb el nombre d'alumnes estrangers per nacionalitat que recollim al bloc següent.

I.2. Els alumnes estrangers, de nivells no universitaris, que formen part del sistema educatiu de les Illes Balears

Una característica de l'Anuari de l'Educació és que permet fer el seguiment d'un aspecte clau del sistema educatiu de les Illes Balears. En aquest cas, ens fixam en l'evolució dels alumnes estrangers i les variables diverses, com ara la distribució per etapes educatives, per nacionalitat d'origen i la distribució als centres educatius i a les Illes.

QUADRE 4. ALUMNES MATRICULATS ALS CENTRES EDUCATIUS DE LES ILLES BALEARS, PER NIVELLS O MODALITATS EDUCATIUES, I TIPOLOGIA DELS CENTRES; CURS 2008/2009				
Etapes educatives	Centres públics	Centres privats	Centres concertats	Total
Educació infantil	20379	912	10965	32256
Educació primària	40032	1908	21319	63259
ESO	24309	1211	14247	39767
Batxillerat	9250	475	2762	12487
CFGM	4015	136	638	4789
CFGS	2648	101	158	2907
Educació especial	204	-	379	583
PQPI	971	-	101	1072
Ensenyaments artístics	600	-	-	600
Música i dansa	1653	55	-	1708
Escola Oficial d'Idiomes	9286	-	-	9286
Educació d'adults	12923	-	-	12923
TOTAL	126288	6118	51307	183713

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació.

En total, hi ha 183.713 alumnes, 90.433 dels quals són homes i 93.280 són dones.

QUADRE 5. ALUMNES MATRICULATS AL SISTEMA EDUCATIU DE LES ILLES BALEARS, PER ILLES I TIPOLOGIA DELS CENTRES EDUCATIUS; CURS 2008/2009				
Illa	Centres públics	Centres privats	Centres concertats	Total
Mallorca	93513	5376	45199	144088
Menorca	14890	492	3531	18913
Eivissa	16742	250	2536	19528
Formentera	1143	-	41	1184
Illes Balears	126288	6118	51307	183713

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de Planificació i Centres.

L'augment absolut del nombre d'alumnes estrangers matriculats en el sistema educatiu de les Illes Balears de nivells no universitaris ha estat de 2.458 alumnes (9,41%), una xifra molt semblant a la de l'exercici anterior; ha passat de 26.110 (maig de 2008) a 28.568 (maig de 2009).

En total, els alumnes estrangers representen el 15,31% del total d'estudiants no universitaris de les Illes Balears.

QUADRE 6. DISTRIBUCIÓ PERCENTUAL DELS ALUMNES ESTRANGERS PER ILLES; CURS 2008/2009			
Illa	Total alumnes	Alumnat estrangers	% alumnat estrangers
Mallorca	146888	22373	15.23
Menorca	18913	2339	12.36
Eivissa	19528	3834	19.63
Formentera	1184	222	18.75
Total	186513	28.568	15.31

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Direcció General de Planificació i Centres.

Respecte de les nacionalitats de procedència principals, observam —com és lògic— una correlació amb el volum de població estrangera a les Illes que hem citat al quadre 3. El països que aporten més alumnes són: Marroc, l'Equador, l'Argentina, Colòmbia, Alemanya i el Regne Unit.

A) La població en edat escolar obligatòria

A partir d'aquests 2.458 alumnes estrangers que s'han incorporat al sistema educatiu de les Illes Balears, tot seguit analitzarem com es distribueixen per etapes educatives (quadre 7).

QUADRE 7. EVOLUCIÓ DE LA DISTRIBUCIÓ DE LA POBLACIÓ ESCOLAR DE NACIONALITATS ESTRANGERES A LES ILLES BALEARS PER ETAPES EDUCATIVES; PERÍODE 2004-2009				
Nivell educatiu	Educació infantil	Educació primària	ESO	D'altres
Curs 2004/2005	3.171	7.556	4.508	3.788
Curs 2005/2006	3.297	8.719	5.124	4.758
Curs 2006/2007	3.311	9.450	5.768	5.279
Curs 2007/2008	3.662	9.667	6.764	6.017
Curs 2008/2009	4.111	11.034	7.408	6.015

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Direcció General de Planificació i Centres.

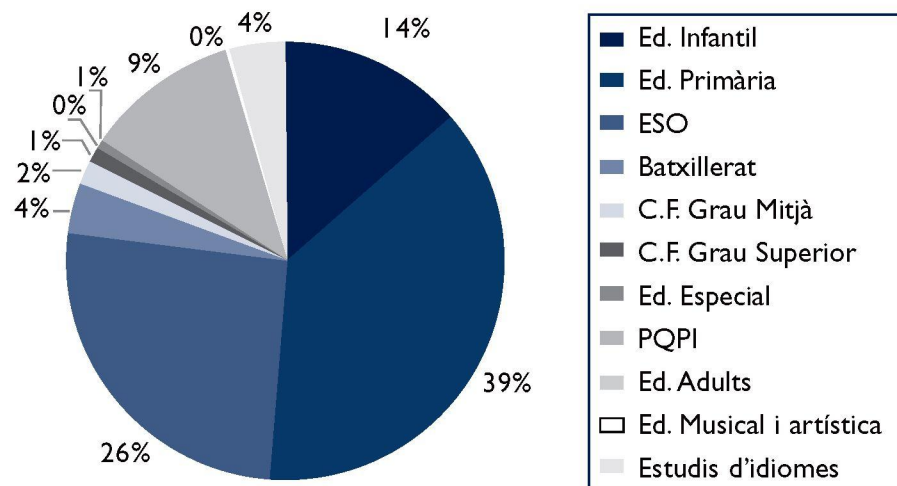
El nombre d'alumnes estrangers continua augmentant en tots els nivells educatius obligatoris; no obstant això, s'ha estancat en les modalitats postobligatòries a conseqüència del procés de reagrupament familiar i del trànsit d'un nivell al següent.

En relació amb les altres etapes i/o modalitats educatives, destaca la presència d'alumnes estrangers en l'ensenyament d'adults (2.579), seguida dels alumnes d'estudis d'idiomes (1.073), de batxillerat (1.012), de cicles formatius (805), de PQPI (226), d'educació especial (106) i d'altres ensenyaments artístics i musicals (110).

Els estudis del programa de qualificació professional inicial (PQPI) s'adrecen als estudiants que generalment tenen dificultats per seguir els estudis ordinaris d'ESO i/o prefereixen encaminar-se envers una formació professional específica. De qualque manera, permeten incloure els alumnes de Garantia Social i, per nombre d'alumnes estrangers (226), també han esdevingut un sistema alternatiu per als estudiants estrangers que no poden seguir els estudis al nivell d'ESO que els correspondria.

La matrícula abundant en l'ensenyament d'adults s'explica, en part, per les dificultats que tenen d'homologar els estudis les persones que provenen d'altres sistemes educatius, bé sigui per motiu de temps o bé per dificultats administratives. A més dels ensenyaments reglats que hem recollit en els quadres anteriors, destacam els alumnes estrangers adults que assisteixen a cursos de llengua i cultura de les Balears per millorar la seva integració i que són impartits per algunes entitats (ONG, associacions veïnals...).

GRÀFIC 3: DISTRIBUCIÓ DEL NOMBRE D'ALUMNES ESTRANGERS A LES ILLES BALEARS PER ETAPES EDUCATIVES. CURS 2008-2009

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Direcció General de Planificació i Centres.

Continua, com en cursos anteriors, el predomini dels alumnes d'educació primària (39%), seguit dels d'ESO (26%), els d'educació infantil (14%), d'educació d'adults (9%), els de batxillerat (4%) i els de les escoles oficials d'idiomes (4%), etc.

Al quadre 8 recollim el nombre d'alumnes estrangers del sistema educatiu de les Balears el curs 2008/2009 per nivells educatius.

QUADRE 8. ALUMNES ESTRANGERS PER NIVELL EDUCATIU I TIPOLOGIA DE CENTRES (2008/2009)

Nivell educatiu	Centres públics	Centres concertats i privats	Total
Educació infantil	3412	699	4111
Educació primària	9036	1998	11034
ESO	5940	1468	7408
Batxillerat	881	131	1012
Cicle formatiu de Grau Mitjà	441	80	521
Cicle formatiu de Grau Superior	254	30	284
Educació especial	47	59	106
PQPI	220	6	226
Educació d'adults	2578	1	2579
Estudis artístics	63	1	64
Estudis musicals	46		46
Estudis d'idiomes	1073		1073
Total	23991	4577	28568

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Direcció General de Planificació i Centres.

QUADRE 9. DISTRIBUCIÓ DELS ALUMNES ESTRANGERS PER ILLA I SEXE; CURS 2008/2009

Illa	Homes	Dones	Total
Mallorca	11191	11132	22323
Menorca	1149	1119	2268
Eivissa	1840	1915	2755
Formentera	111	111	222
Total	14291	14277	28568

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Direcció General de Planificació i Centres.

Observam una distribució molt equilibrada per sexe del nombre d'alumnes estrangers en els nivells d'ensenyament no universitari. No obstant això, en el nivell universitari, la descompensació a favor dels homes és molt considerable, com veurem més endavant.

Com en anys passats, a més de considerar la distribució dels alumnes estrangers per etapes i/o nivells educatius per planificar les accions que s'han de dur a terme per atendre'ls, hi ha una altra informació que també és molt interessant per a la planificació educativa: conèixer el gran augment que ha tingut els darrers anys, i la tendència ascendent, del nombre d'alumnes estrangers que s'incorporen anualment al sistema educatiu de les Balears (quadre 10).

QUADRE 10. INCREMENT DEL NOMBRE D'ALUMNES ESTRANGERS A LES ILLES BALEARS EL PERÍODE 1991-2009

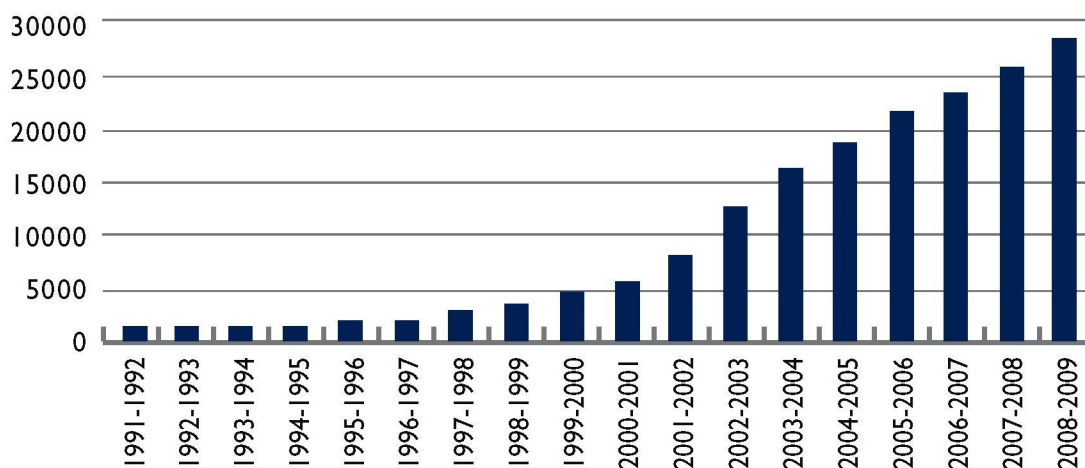
Curs escolar	Total d'alumnes estrangers
1991-1992	1.417
1992-1993	1.472
1993-1994	1.540
1994-1995	1.625
1995-1996	1.976
1996-1997	2.207
1997-1998	2.956
1998-1999	3.510
1999-2000	4.740
2000-2001	5.774
2001-2002	8.182
2002-2003	12.951
2003-2004	16.648
2004-2005	19.023
2005-2006	21.898
2006-2007	23.802
2007-2008	26.110
2008-2009	28.568

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del MEC i la Conselleria d'Educació.

Tant al quadre 10 com en la representació gràfica corresponent (gràfic 4), observam la progressió constant de l'evolució del nombre d'alumnes estrangers matriculats en el sistema educatiu de les Balears. Les xifres són prou significatives i s'han acumulat especialment els darrers cursos escolars, durant els quals el reagrupament familiar ha estat molt notable.

Els efectes de la crisi econòmica no sembla que hagin tingut un efecte palpable en l'evolució dels alumnes estrangers, ja que el creixement anual dels darrers anys és molt semblant.

GRÀFIC 4. EVOLUCIÓ DELS ALUMNES ESTRANGERS, NO UNIVERSITARIS, A LES ILLES BALEARS (1991-2009)

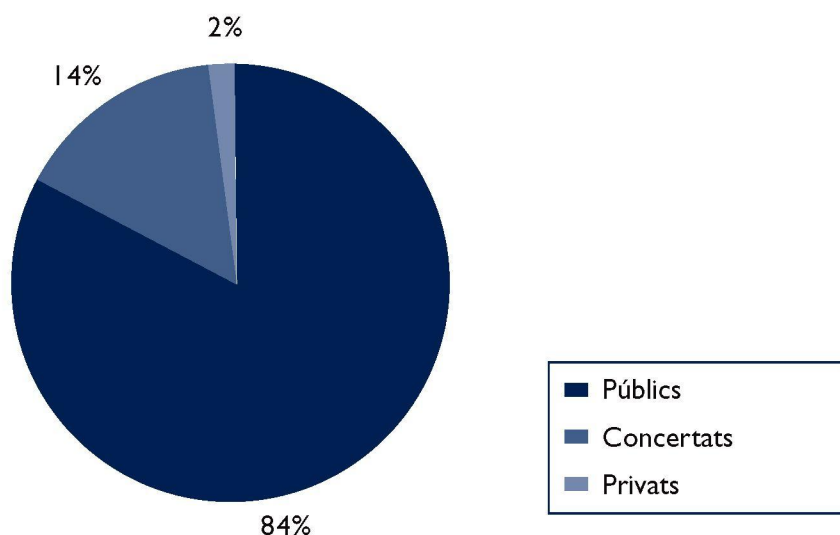

Font: Elaboració pròpia.

B) La distribució dels alumnes estrangers per centres educatius

El curs 2008/2009 continua la gran concentració dels alumnes estrangers en els centres públics en detriment dels centres concertats i privats. Al gràfic 5 observam que, en el conjunt de les Illes Balears, el 84% dels alumnes estrangers està matriculat en els centres públics; el 14%, als concertats, i el 2%, als privats.

GRÀFIC 5: DISTRIBUCIÓ DELS ALUMNES ESTRANGERS PER TIPOLOGIA DE CENTRES EDUCATIUS. CURS 2008-2009

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació.

Al quadre II desglossam encara més el nombre d'alumnes estrangers per modalitats educatives i tipologia dels centres educatius.

QUADRE II. DISTRIBUCIÓ DELS ALUMNES ESTRANGERS PER MODALITAT DELS CENTRES EDUCATIUS A LES ILLES BALEARS; CURS 2008/2009				
Modalitat	Centres públics	Centres privats	Centres concertats	Total d'alumnes
CEIP	12404			12404
IES	7784			7784
Centres privats de règim especial		517	3858	4375
CEPA	2519	1		2520
Centres d'educació especial	10		53	63
Escoles d'idiomes	1073			1073
Escoles de música i dansa	55			55
Estudis artístics	77			77
Total	23991	574	4003	28.568

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Direcció General de Planificació i Centres.

En el cas de les Illes Balears, la presència d'alumnes estrangers en els centres públics supera en 2 punts la mitjana espanyola, que és del 82%. L'efecte «fugida» de les classes socials mitjanes cap als centres concertats i privats n'és la causa principal. Aquest comportament respon a una tradició d'uns determinats grups socials preexistent a molts pobles i ciutats de les Illes, afavorit tot plegat per l'existència d'una xarxa molt important de centres concertats, sobretot a Mallorca. A Eivissa i Formentera, el fet que hi hagi menys centres privats i concertats provoca una presència quasi exclusiva d'alumnes estrangers als centres públics.

Com diguérem a l'Anuari anterior, no tots els centres públics de les Illes Balears tenen percentatges semblants d'alumnes estrangers, ja que aquest nombre és determinat per la ubicació del centre a unes determinades barriades de les ciutats principals de les Illes (Palma, Inca, Manacor, Sa Pobla, Maó, Ciutadella, Eivissa, Santa Eulària del Riu, Sant Antoni de Portmany, etc.).

A més, també hi ha una certa selecció dels alumnes estrangers que assisteixen als centres privats i concertats, tot i que predominen els procedents del món desenvolupat, i, per tant, tenen una bona situació econòmica.

QUADRE 12. EVOLUCIÓ DEL PERCENTATGE D'ALUMNES ESTRANGERS, PER TIPUS DE CENTRE; PERÍODE 2004-2009					
Típus de centre	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009
Públic	82	82	82	85	84
Privat/concertat	18	18	18	15	16

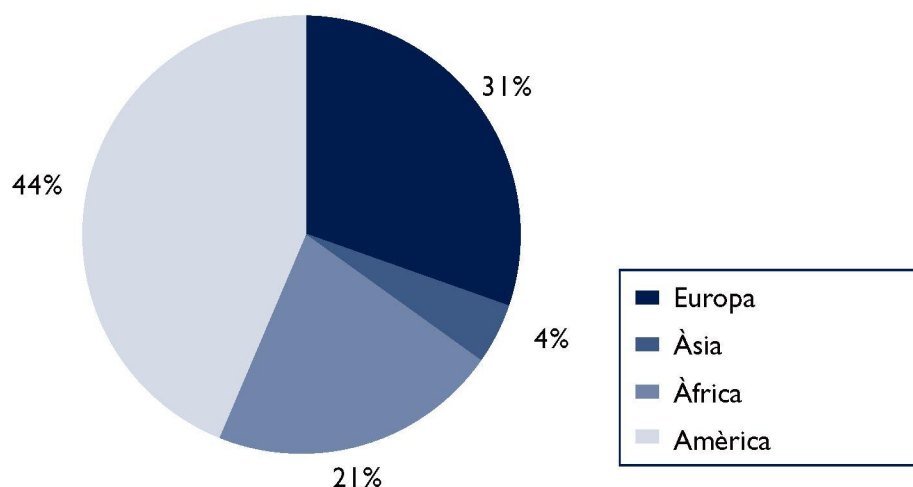
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del MEC i de la Conselleria d'Educació.

El curs 2008/2009 hi ha hagut 28.568 alumnes estrangers escolaritzats en el sistema educatiu de les Balears als nivells no universitaris, 23.991 dels quals són als centres públics (84%) i 4.577, als de titularitat privada i concertada (16%).

C) La procedència geogràfica dels alumnes

A final del curs escolar 2008/2009, la distribució d'alumnes estrangers matriculats en els centres educatius de les Illes Balears per àrees continentals de procedència és la següent: del continent americà, 12.635 alumnes; de la Unió Europea, 8.744 alumnes; del continent africà, 6.040 alumnes, i del continent asiàtic i Oceania, 1.149 alumnes.

GRÀFIC 6: DISTRIBUCIÓ D'ALUMNES ESTRANGERS A LES ILLES BALEARS PER ÀREES CONTINENTALS DE PROCEDÈNCIA. CURS 2008-2009

Font: Vidaña 2009.

Com podem observar al gràfic 6, el 44% dels alumnes estrangers provenen del continent americà, especialment de Llatinoamèrica; la presència d'alumnes dels Estats Units, del Canadà, etc., és minoritària, en relació amb els percentatges dels procedents de països com l'Argentina, Colòmbia, l'Equador, el Perú, etc. Per tant, una primera conclusió és que són alumnes la llengua vehicular dels quals és el castellà i, en la majoria de casos, també la materna. Els segueixen de prop els alumnes procedents d'Europa (tant de la Unió Europea com d'altres països de l'Europa de l'Est), amb un 31%; els alumnes d'origen africà representen un 21% (la majoria, procedents del Marroc) i, per últim, el continent asiàtic està representat per un 4% d'alumnes.

Una altra aproximació interessant, pel que fa a la diversitat d'alumnes estrangers que conviuen als centres educatius de les Illes Balears, és la gran quantitat i varietat de països de procedència. En principi, el curs 2008/2009 distingim alumnes de 131 nacionalitats procedents d'arreu del món.

QUADRE 13. NACIONALITATS DELS ALUMNES ESTRANGERS A LES ILLES BALEARS (2002-2009)

Curs	Illes Balears	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera
2002/2003	115	103	45	56	16
2003/2004	115	110	52	60	19
2004/2005	119	107	58	67	20
2005/2006	117	106	57	69	19
2006/2007	126	124	52	63	20
2007/2008	127	126	57	74	22
2008/2009	131	131	63	78	22

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Direcció General de Planificació i Centres.

Respecte de les nacionalitats més significatives des del punt de vista quantitatiu, al quadre 14 en fem un resum per país d'origen, en el conjunt de la comunitat de les Illes Balears i també per illes.

QUADRE 14. PRINCIPALS PAÏSOS DE PROCEDÈNCIA DELS ALUMNES ESTRANGERS DE LES ILLES BALEARS; CURS 2008/2009

Països	Illes Balears	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera
Marroc	5064	3971	337	704	52
Equador	3192	2288	384	515	5
Argentina	2416	1966	135	278	37
Colòmbia	2017	1662	141	184	30
Alemanya	1966	1620	49	276	21
Regne Unit	1701	1115	383	202	1
Bolívia	1100	943	139	18	
Uruguai	1099	872	57	165	5
Romania	1042	660	61	314	7
Itàlia	892	650	66	145	31
Bulgària	810	756	21	33	
Brasil	656	417	104	131	4
Xina	632	543	43	45	1
Xile	620	532	8	75	5

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació.

Del quadre 14 en podem extreure una sèrie de conclusions interessants, com ara:

- La coincidència de les nacionalitats principals en importància numèrica d'alumnes a les Illes i el percentatge elevat en relació amb el total d'alumnes estrangers.

- A Mallorca, els deu països més representatius, des del punt de vista quantitatiu, són: el Marroc, l'Equador, l'Argentina, Colòmbia, Alemanya, el Regne Unit, Bolívia, l'Uruguai, Bulgària i Romania.
- A Menorca, els països de procedència de la majoria dels alumnes estrangers són: l'Equador, el Regne Unit, Marroc, Colòmbia, Bolívia i l'Argentina.
- A Eivissa, les sis nacionalitats més importants són la marroquina, equatoriana, argentina, alemanya, britànica i la colombiana.
- I, per últim, a Formentera, hi ha cinc nacionalitats majoritàries: marroquina, argentina, italiana, colombiana i alemanya.

Per acabar aquest capítol de l'article, adjuntam, al quadre 15, la relació dels alumnes estrangers del sistema educatiu de les Illes Balears per països d'origen, nombre i distribució per illa.

**QUADRE 15. ALUMNES ESTRANGERS DE NIVELLS NO UNIVERSITARIS
MATRICULATS AL SISTEMA EDUCATIU DE LES ILLES BALEARS.
PER PAÍS D'ORIGEN I ILLA; CURS 2008/2009**

País	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera	Total general
ALEMANYA	1620	49	276	21	1966
AFGANISTAN	3				3
ALBÀNIA	4		5		9
ANDORRA	9	2	1		12
ANGOLA	5				5
ANTILLES HOLANDESES	1				1
ARÀBIA SAUDITA	1				1
ARGÈLIA	111	12	14	2	139
ARGENTINA	1966	135	278	37	2416
ARMÈNIA	8		2		10
AUSTRÀLIA	9		1		10
ÀUSTRIA	55	4	11		70
BANGLA DESH	18	3			21
BARBADOS	1				1
BÈLGICA	60	3	30	3	96
BENÍN	2				2
BIELORÚSSIA	14				14
BOLÍVIA	943	139	18		1100
BÒSNIA i HERCEGOVINA	9	2	1		12
BRASIL	417	104	131	4	656
BULGÀRIA	756	21	33		810
BURKINA FASO	9				9
CAMERUN	25				25
CANADÀ	12	1	4		17
COLÒMBIA	1662	141	184	30	2017
CONGO	7				7

País	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera	Total general
COREA DEL SUD	1				1
COSTA D'IVORI	8				8
COSTA RICA	6	2	2		10
CROÀCIA	5		3		8
CUBA	235	33	9	1	278
DINAMARCA	36	4	7		45
DOMINICA	68	8	4		80
EQUADOR	2288	384	515	5	3192
EGIPTE	3		1		4
EL SALVADOR	13		2		15
EMIRATS ÀRABS UNITS	2				2
ESLOVÀQUIA	45	1	4		50
ESLOVÈNIA	7	1			8
ESPANYA	0	0	0	0	0
ESTATS UNITS D'AMÉRICA	97	9	8		114
ESTÒNIA	6		1		7
ETIÒPIA	2				2
FILIPINES, LES	76	30	92		198
FINLÀNDIA	13		3		16
FRANÇA	213	18	64	8	303
GABON	1				1
GÀMBIA	7	6			13
GEÒRGIA	9				9
GHANA	13				13
GRÈCIA	8		1		9
GUATEMALA	7		1		8
GUINEA	46	5	6		57
GUINEA EQUATORIAL	37	12	3		52
GUINEA BISSAU	5				5
GUYANA, REPÚBLICA DE	2				2
HOLANDA	117	5	72		194
HONDURES	14	1			15
HONGRIA	30		2		32
ÍNDIA	133	3	7		143
INDONÈSIA	3	1			4
IRAN	7		1		8
IRLANDA	27	10	7		44
ISLÀNDIA	2				2
ISRAEL	6	1	6		13
ITÀLIA	650	66	145	31	892
IUGOSLÀVIA	7	3	1		11
JAMAICA	1				1
JAPÓ	7		3		10
JORDÀNIA	1				1
KAZAJSTÁN	3		1		4
KENYA	7				7

País	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera	Total general
LETÒNIA	6				6
LÍBAN	4	1			5
LÍBIA	1	1	1		3
LIECHTENSTEIN	1				1
LITUÀNIA	23	1	1		25
LUXEMBURG	6	1			7
MACEDÒNIA	6				6
MALI	47	1	1		49
MARROC	3971	337	704	52	5064
MAURITÀNIA	3	7			10
MÈXIC	47	5	4		56
MOLDÀVIA	28		1		29
MOÇAMBIC	1				1
NAMÍBIA	1				1
NEPAL	9		1		10
NICARAGUA	16	5	1		22
NÍGER, REPÚBLICA DE	22				22
NIGÈRIA	269		1		270
NORUEGA	17		1		18
NOVA ZELANDA	9		1		10
PAKISTAN	25		1		26
PALESTINA	1				1
PANAMÀ	7	1			8
PARAGUAI	90	2	70		162
PERÚ	240	56	24		320
POLÒNIA	304	8	37	2	351
PORTUGAL	123	21	38		182
PUERTO RICO	1		2		3
REGNE UNIT	1115	383	202	1	1701
REPÚBLICA CENTREAFRICANA	2				2
REPÚBLICA TXECA	51	3	5		59
REPÚBLICA DOMINICANA	268	26	31	1	326
REPÚBLICA SUD-AFRICANA	8	2	2		12
RUANDA	2				2
ROMANIA	660	61	314	7	1042
RÚSSIA	229	21	29		279
SÀHARA OCCIDENTAL	12			1	13
SANTA LUCIA	1				1
SÃO TOMÉ I PRÍNCIPE	1				1
SENEGAL	221	9	18		228
SEYCHELLES, ILLES	1				1
SINGAPUR	4				4
SÍRIA	6		1		7
SRI LANKA	5		1		6
SUDAN	1				1
SUÈCIA	71		9	1	81

País	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera	Total general
SUÏSSA	56	5	23	3	87
SURINAM	1				1
TAILÀNDIA	7	1	7	1	16
TOGO	1				1
TUNISIANA, REPÚBLICA	3				3
TURQUIA	12		3		15
UCRAÏNA	118	15	13		146
UGANDA	2	1			3
URUGUAI	872	57	165	5	1099
VENEÇUELA	152	19	18		189
VIETNAM	1				1
XILE	532	8	75	5	620
XINA	543	43	45	1	632
Total general	22237	2319	3810	222	28568

Font: Conselleria d'Educació.

I.3. Els alumnes estrangers matriculats a la Universitat de les Illes Balears

Amb la finalitat de tenir una visió completa dels alumnes estrangers matriculats a tots els nivells d'estudis de les Illes Balears, hem incorporat una visió dels alumnes d'altres països que cursen estudis universitaris a la comunitat autònoma de les Illes Balears.

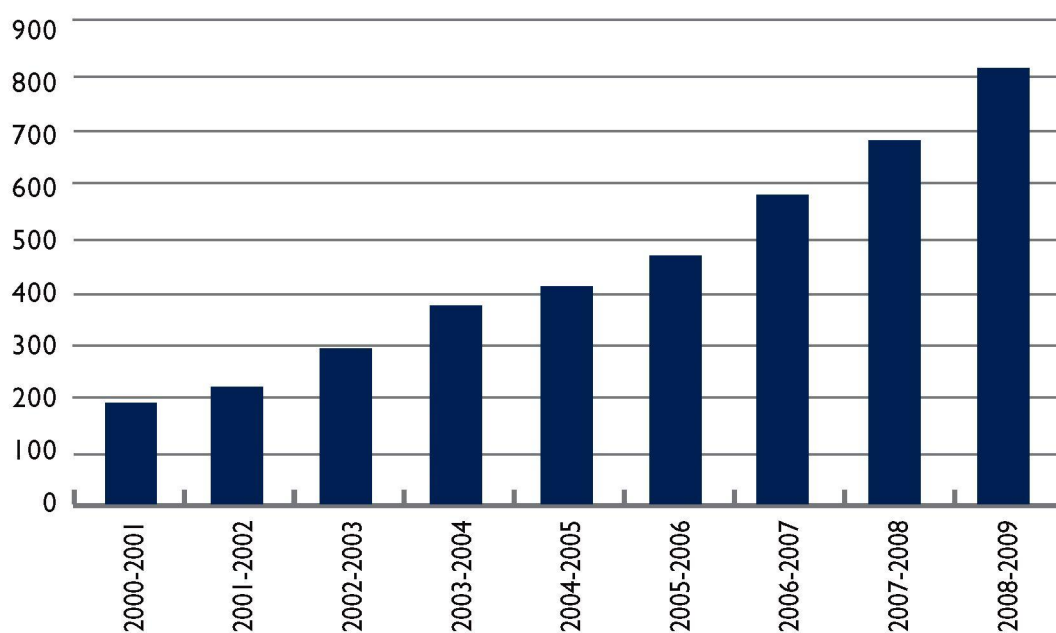
En primer lloc, volem saber quina ha estat l'evolució quantitativa dels alumnes estrangers de la UIB des del canvi de mil·lenni. Com succeeix en altres etapes educatives, l'evolució que recollim al quadre 16 és espectacular: en vuit anys s'ha multiplicat per quatre i aquest curs hi ha 815 alumnes estrangers matriculats a la Universitat.

QUADRE 16. EVOLUCIÓ DEL NOMBRE D'ALUMNES ESTRANGERS MATRICULATS A LA UIB (2000-2009)

Curs	Alumnes estrangers
2000/2001	188
2001/2002	232
2002/2003	295
2003/2004	379
2004/2005	411
2005/2006	464
2006/2007	579
2007/2008	678
2008/2009	815

Font: UIB.

GRÀFIC 7. EVOLUCIÓ D'ALUMNES ESTRANGERS MATRICULATS A LA UIB (2000-2009)

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la UIB.

Crida l'atenció que dels 815 alumnes matriculats a la UIB el curs 2008/2009, els homes (551) representen el 67,60% i, les dones (264), un 32,39%, ja que a la UIB el nombre de dones és bastant més elevat que el d'homes.

També és interessant saber quins són els estudis que ocupen els primers llocs de preferència d'aquests alumnes procedents d'altres països. La llista és la següent:

QUADRE 17. ESTUDIS DE LA UIB AMB MÉS MATRÍCULA D'ALUMNES ESTRANGERS; CURS 2008/2009

Estudis	Alumnes estrangers
Relacions Internacionals	204
Turisme	77
Dret	64
Ciències Empresarials	55
Administració i Direcció d'Empreses	54
Psicologia	37
Biologia	25
Infermeria	21
Economia	20
Filologia anglesa	19
Treball Social	17

Font: UIB

A partir de la informació anterior, veiem que, evidentment, la projecció de la UIB o l'atractiu per a alumnes d'altres països és que hi poden seguir estudis que tenen més projecció exterior; són els que estan relacionats directament amb el turisme i l'economia en general, l'activitat empresarial, etc. Per contra, els estudis que tenen una projecció més local o arrelada en l'entorn no tenen la mateixa demanda.

Curiosament, en l'oferta global d'estudis de mestre, únicament hi ha quaranta alumnes estrangers matriculats, una xifra que és totalment insuficient, si tenim en compte que el sistema educatiu de les Balears necessita molts mestres conscienciats i preparats per impartir classes en la línia de la interculturalitat.

QUADRE 18. ALUMNES ESTRANGERS MATRICULATS A LA UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS, PER NACIONALITAT; CURS 2008/2009

ALBÀNIA	2	ÍNDIA	2
ALEMANYA	116	IRAN	2
ARGÈLIA	11	IRLANDA	4
ANDORRA	1	ISRAEL	1
ARGENTINA	98	ITÀLIA	62
ARMÈNIA	2	IUGOSLÀVIA	1
ÀUSTRIA	8	KENYA	1
BÈLGICA	5	LITUÀNIA	3
BOLÍVIA	8	MARROC	11
BÒSNIA i HERCEGOVINA	2	MÈXIC	6
BRASIL	30	MOLDÀVIA	1
BULGÀRIA	42	MOÇAMBIC	1
CANADÀ	1	NICARAGUA	1
COLÒMBIA	33	NORUEGA	5
CUBA	15	PARAGUAI	1
DINAMARCA	3	PERÚ	17
DOMINICA	6	POLÒNIA	21
EQUADOR	37	PORTUGAL	11
ESLOVÀQUIA	4	REGNE UNIT	19
ESLOVÈNIA	3	REPÚBLICA TXECA	4
ESTATS UNITS D'AMÈRICA	22	ROMANIA	33
ESTÒNIA	1	RÚSSIA	24
FILIPINES, ILLES	2	SENEGAL	3
FINLÀNDIA	2	SÍRIA	1
FRANÇA	27	SUÈCIA	15
GÀMBIA	1	SUÏSSA	10
GRÈCIA	2	UCRAÏNA	8
GUINEA	2	URUGUAI	16
GUINEA EQUATORIAL	2	VENEÇUELA	12
HOLANDA	3	XILE	19
HONGRIA	2	XINA	7
TOTAL		815	

També ha estat una sorpresa per a nosaltres constatar que hi ha alumnes de seixanta nacionalitats que cursen estudis a la UIB, la qual cosa li atorga una dimensió internacional important i, a més, és un reflex de la realitat demogràfica de les Illes.

Els països que tenen més població resident a les Illes també són els que tenen més representació d'alumnes a la UIB: Alemanya, l'Argentina, Itàlia, Bulgària, l'Equador, Romania, Colòmbia, etc.

IV. EL PAPER DE L'ESCOLARITZACIÓ COM A MECANISME D'INTEGRACIÓ ESCOLAR

IV. 1. Aspectes introductoris

De la part estadística d'aquest article, en podem deduir tota una sèrie de constatacions no únicament conjunturals, sinó que mantenen una certa continuïtat. Per tant, l'arribada continuada de molts alumnes procedents de l'estranger i la distribució desequilibrada que tenen en la xarxa de centres educatius són situacions estructurals del sistema educatiu de les Balears. El fenomen migratori és imprevisible i això fa que la incorporació de menors al sistema educatiu balear no pugui respondre a una planificació prèvia; per tant, en moltes situacions i contextos geogràfics de les Illes, desborda les previsions d'escolarització i els mecanismes ordinaris d'integració escolar.

De cada vegada hi ha més entitats del món de l'educació, organismes i especialistes a l'Estat que denuncien aquesta situació. No és, però, ni específica ni exclusiva de les Illes Balears, sinó que caracteritza la situació actual de totes les comunitats autònomes de l'Estat espanyol, del nostre entorn europeu i també de molts altres països.

La presència d'un alumnat tan divers, des del punt de vista cultural i lingüístic, i de procedència tan diversa provoca un efecte mirall de la realitat socioeducativa i fa que qüestionem aspectes del nostre sistema educatiu (com ara la concentració en uns tipus de centres determinats, per raons geogràfiques lligades al domicili o de caire socioeconòmic) que poden provocar situacions de segregació escolar.

Aquest fenomen no és exclusiu de l'Estat espanyol, i prova d'això són els fragments següents, que hem extret de la revista *Cuadernos de Pedagogia*, núm. 387 (pàg. 83-85); recull, entre d'altres, els casos següents:

«A Xile, els pares disposen de llibertat total per calcular amb molta cura a quina escola prefereixen enviar els fills, i hi ha una fractura entre els grups socioeconòmics presents als centres municipals i als centres subvencionats». (pàg. 83 o. c.)

«A la Gran Bretanya, cada escola fixa els seus propis criteris d'admissió, amb la qual cosa la gestió de privada aprofita que té més autonomia per tancar el pas a les aules a alumnes amb habilitats acadèmiques baixes; quelcom semblant succeeix a Nova Zelanda i als Països Baixos. Els representants dels pares tenen molt de poder sobre els professionals de l'educació». (pàg. 83 o. c.)

«Als Estats Units, la majoria d'escoles són públiques i els comtats estableixen les seves condicions de matriculació[...], els centres tenen diversos sistemes d'assignació d'alumnat i de gestió pública o mixta». Al mateix article, llegim que: «La conseqüència d'aquest model és una inquietud nova per la segregació ètnica escolar els anys noranta». (pàg. 84 o. c.)

«A França, a cada escola li pertanyen els alumnes del seu entorn; no obstant això, s'hi observa que els alumnes de sectors socials mitjans se'n van de les zones d'educació prioritària. Donat que aquestes zones no s'adapten als canvis urbans, la seva composició social no és tan heterogènia com al principi (fa dècades)». (pàg. 85 o. c.)

Pel que fa a les Illes Balears, a l'article «Educació i immigració a les Illes Balears: envers una dualització escolar i social», de l'*Anuari de l'Educació* de l'any 2004 (pàg. 80-105), hom enuncia la constatació d'una tendència a augmentar la dualitat escolar i social a causa de la forta immigració existent a les Illes. Aquesta idea ha estat confirmada amb el pas del temps i els mecanismes de compensació han tingut poc marge d'actuació al respecte.

En relació amb aquesta qüestió, la situació escolar a Catalunya també ha estat objecte d'un informe del síndic de greuges. Tant per proximitat com per similitud relativa a la presència d'alumnes estrangers, ens pot servir d'element d'anàlisi i per proposar mesures per fer front a la situació actual.

L'«Informe del síndic de greuges de Catalunya» parteix de la constatació del risc de fragmentació social en el sistema educatiu català, especialment en àmbits urbans més deprimits o marginals. Esmenta dos factors clau per entendre aquesta situació: en primer lloc, la segregació urbana de les capes socials més pobres, que té un efecte fugida o d'«evitació» de les famílies que poden canviar d'habitatge, i, en segon lloc, el paper de la immigració econòmica, que s'ubica en les àrees on els habitatges són més econòmics.

L'informe parteix de la constatació que l'elecció de l'escola i la segregació social han esdevingut una preocupació social en el context català. Aquesta situació ha tornat a plantejar el debat segons el qual s'ha de cercar una síntesi entre la lliure elecció de les famílies a triar l'escola i el tipus d'ensenyament dels seus fills, i el principi d'igualtat d'oportunitats.

També l'informe PISA, citat pel del síndic¹ de greuges de Catalunya, es posiciona en termes similars.

En el fons, es tracta d'una barreja de «por» i de la «desconfiança» de la diferència dels altres, i d'una idea estructural de les nostres societats, com és «la supervivència» o la recerca de l'èxit dels millors en un món molt competitiu.

La desconfiança d'allò desconegut, els estereotips i els prejudicis són un desavantatge que hem de superar també en l'àmbit de l'escolarització. És un error pensar que la diversitat dels alumnes d'un centre educatiu és un element que fa baixar el seu nivell de resultats o d'aprofitament acadèmic. Aquest enfocament, fruit del neoliberalisme, és un error greu, com també ho és pensar que la coeducació és un factor que repercuteix negativament en el rendiment acadèmic dels alumnes.

¹ Informe PISA, de l'OCDE; pàg. 11.

L'educació no consisteix a programar màquines i optimitzar-ne els resultats; al contrari, la finalitat de l'educació és millorar les persones, les quals, al seu torn, milloraran la societat en un futur immediat. L'humanisme és perfectament compatible amb el progrés tecnològic, però un sense l'altre perden el sentit i finalitat.

De vegades, els professionals de l'educació tenim la impressió que hi ha una dicotomia entre els principis, els objectius i els valors formulats per les lleis que regulen l'educació a Espanya i els principis i pautes de la societat en la qual s'emmarca el sistema educatiu.

La Llei orgànica d'educació (2006) fa tota una declaració de principis del valor educatiu de la diversitat i de la convivència intercultural en els centres educatius per contribuir a la cohesió social. No obstant això, a les Illes Balears, únicament un 16% dels alumnes estrangers assisteixen a centres educatius concertats i privats, els quals, en realitat, acullen un 35% dels alumnes matriculats en els centres educatius de la comunitat autònoma. En termes percentuals, això significa que un 19% dels alumnes estrangers que haurien d'estar escolaritzats en aquesta xarxa de centres són derivats als públics.

IV. 2. El paper de l'escolarització en la distribució dels alumnes en els centres educatius

La qüestió sobre la qual volem reflexionar a les pàgines següents és el paper de l'escolarització dels alumnes en relació amb l'equilibri de la situació preexistent, sobretot si aquesta eina de l'Administració educativa pot ajudar a canviar la mentalitat social al respecte, en col·laboració amb altres agents socials del món educatiu, com són les associacions de pares i mares d'alumnes (APIMA), el sindicats, les patronals de l'ensenyament concertat, els centres educatius i els equips docents, etc.

Com a exemple del que succeeix a les Illes, volem començar fent una síntesi de la demanda escolar de places corresponent al 1r curs de 2n cicle d'educació infantil (3 anys) per al curs 2009/2010. Confirmam que hi ha centres educatius de Palma, tant públics com concertats, que reben més demanda de places escolars que les que ofereixen (quadre 19) i, per tant, cal recórrer a segones opcions per redistribuir-los.

Malgrat tot, hem de dir que han obtingut plaça al centre triat en primer lloc el 89% dels 3865 alumnes de 3 anys que han participat en el procés d'admissió a Palma.

QUADRE 19. CENTRES EDUCATIUS (PÚBLICS I CONCERTATS) DE PALMA AMB MÉS DEMANDA DE PLACES ESCOLARS DE PRIMER CURS DE 2N CICLE D'EDUCACIÓ INFANTIL; CURS 2009/2010²

Centre	Demanda	Oferta	Diferència
CPI	75	50	25
CP2	73	50	23
CP3	93	75	18
CP4	68	50	18

² Per qüestions de privacitat de dades, en comptes d'incloure el nom del centre, presentam la informació codificada de la manera següent: CP (centre públic) + nombre; CC (centre concertat) + nombre.

Centre	Demanda	Oferta	Diferència
CP5	42	25	17
CCI	138	100	38
CC2	166	125	36
CC3	109	75	34
CC4	106	75	31
CC5	75	50	25

La correlació dels cinc centres públics i els cinc concertats que tenen més demanda és semblant a la de l'exercici anterior. En el cas dels centres públics, els factors explicatius principals són: la situació a la ciutat de Palma, en un entorn socioeconòmic de classe social mitjana i alta, l'absència de centres alternatius pròxims i que tinguin prestigi gràcies al compromís històric amb l'ensenyament en català. En el cas dels centres concertats, la tradició familiar i el prestigi en la societat palmesana esdevenen factors explicatius del poder d'atracció que tenen; en aquest cas, la ubicació no és un element tan determinant com per als centres públics.

En conjunt, en el procés d'admissió d'alumnes de primer curs del 2n cicle d'educació infantil, per al curs 2009/2010, han obtingut plaça en primera opció els percentatges següents; per illes:

- Mallorca: 89%
- Menorca: 92%
- Eivissa: 85 %
- Formentera: 100 %

Per tant, el grau de satisfacció familiar és elevat.

D'aquesta conclusió en podem extreure una primera idea o proposta de treball. L'objectiu és mentalitzar les famílies, i la societat en general, que és necessari ser crítics amb la situació preexistent i decantar-se per la diversitat (socioeconòmica, cultural, nacional, etc.) dels centres educatius.

Cal, per exemple, ajudar a qüestionar el fet que les famílies i els alumnes d'una nacionalitat determinada demanin, de manera preferent, plaça escolar als centres als quals assisteixen els seus compatriotes, per raons més que justificades: tenir la residència en unes barriades concretes dels nuclis urbans de les Illes; la sensació de seguretat i solidaritat entre el mateix col·lectiu nacional, etc. I, en sentit contrari, l'«efecte fugida» o «evitació», que esmenta l'«Informe del síndic de greuges de Catalunya». També ocorre a les Illes per part de població autòctona i, darrerament també, per part de famílies estrangeres que tenen una certa estabilitat socioeconòmica (amb un grau més elevat d'integració), cap a uns centres educatius determinats.

Així doncs, hi ha dues variables clares que hem de tenir en compte en el procés d'escolarització: l'oferta de places escolars per part dels centres educatius i el desig de les famílies per escolaritzar els fills en un centre determinat, la «lliure elecció de centre». Compaginar aquests dos elements clau és el difícil equilibri que el mecanisme d'adscripció i admissió d'alumnes ha d'aconseguir trobar.

Hi ha una mena de plantejament dual entre els partidaris de la lliure elecció de centre escolar i els defensors de la tesi que els centres han d'admetre preferentment els alumnes del barri o de l'entorn més proper per evitar desplaçaments i la descontextualització dels alumnes del seu voltant vital.

Per algunes classes socials de les Illes, aquest entorn vital és definit més per un concepte de classe que no per un localitzador geogràfic —tot i que en molt casos coincideixen. El que ocorre és que la ubicació geogràfica del centre educatiu no coincideix amb la zona de residència o amb el domicili familiar.

Hi ha una lectura o argumentació que diu que, per evitar el perill d'accentuar la segregació social en algunes escoles, la lliure elecció de centre possibilita que les famílies més humils, dels barris on hi ha més vulnerabilitat social, puguin optar a tenir plaça a centres ubicats a una distància determinada i en un context diferent; per tant, tindrien la possibilitat de conviure amb altres alumnes, una oportunitat que, amb zonificacions més reduïdes, no existiria. També en podem fer la lectura contrària: que la lliure elecció solament dóna aquesta opció a les classes socials mitjanes i altes.

En el fons, la solució hauria de ser que els alumnes de totes les classes socials i condicions socioeconòmiques poguessin conviure en els mateixos centres educatius i en igualtat de condicions; això seria una inversió perquè la societat estigui més cohesionada, interrelacionada i sigui coneixedora de les diferències.

IV.3. La normativa sobre l'escolarització

La Constitució de 1978 reconeix «el dret dels pares a escollir la formació religiosa i moral que estimin més oportuna per als fills (art. 77.3.)», però no la llibertat d'elecció de centre, que és regulada per la Llei orgànica del dret a l'educació (LODE 8/1985). Això és important perquè moltes famílies pensen que la Constitució, com a norma suprema de l'Estat, els garanteix aquest dret per sobre de les lleis orgàniques d'educació.

El Tribunal Suprem, davant els recursos i procediments jurídics iniciats per les famílies aquests darrers anys, ha legislat al respecte. Estableix que es tindrà en compte, de manera preferent, el dret de les famílies sempre que sigui possible i, per tant, que l'Administració educativa disposi de places escolars a la zona determinada o sol·licitada.

En el dia a dia, moltes famílies consideren que el dret de llibertat d'elecció de centre obliga l'Administració a assignar plaça al centre que han designat, sigui quina sigui la disponibilitat de places. Aquest desconeixement de la normativa legal genera, en segons quins casos, malestar o conflicte, situació que ha de ser resolta mitjançant el diàleg i la informació.

Així, per exemple, convé recordar que la Llei orgànica d'educació (LOE 2/2006 de 3 de maig) recull que l'Administració ha de garantir l'equitat del sistema educatiu i reconeix la necessitat d'establir mecanismes per prioritzar les sol·licituds de plaça escolar mitjançant un barem i uns criteris d'admissió.

Aquesta llei orgànica estableix, al capítol III del títol II, art. 84.1., que les administracions educatives han de regular l'admissió d'alumnes en centres públics i privats concertats de manera que es garanteixi el dret a l'educació, l'accés en condicions d'igualtat i la llibertat d'elecció de centre per part dels pares, mares o tutors. A més, hi ha d'haver una distribució adequada i equilibrada entre els centres escolars dels alumnes amb necessitats específiques de suport educatiu, la qual es mantindrà al llarg de tot el procés d'escolarització.

L'article 88 de la LOE recull que l'escolarització ha de ser sense discriminació per motius socioeconòmics i, per això, cap centre no pot percebre diners a canvi d'impartir ensenyament gratuït, ni imposar l'obligació a les famílies o tutors dels alumnes de fer aportacions a fundacions o associacions, ni establir serveis obligatoris associats als ensenyaments que requereixin aportació econòmica.

Altres aspectes molt importants de la redacció de la LOE relatius a l'escolarització, fan referència a les qüestions següents:

- El règim d'admissió dels alumnes als centres docents es regeix pels principis d'equitat, igualtat, integració i cohesió social. A més, no es poden establir criteris discriminatoris per raons de naixement, raça, sexe, religió, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social.
- A partir dels principis anteriors, en el cas de les Illes Balears, el Decret 37/2008 estableix el règim d'admissió d'alumnes als centres docents sostinguts amb fons públics, i regula el procés i els criteris d'admissió d'alumnes als centres públics i als privats concertats de les Illes Balears.

A continuació volem recollir, segons el nostre punt de vista, els eixos clau i les aportacions principals de la LOE:

- Estableix, mitjançant un procés doble (adscripció i admissió), la matriculació dels alumnes en els centres educatius de les Illes.
- Recull els criteris preferents per a l'admissió d'alumnes als centres sostinguts, totalment o parcialment, amb fons públics, en el supòsit que no hi hagués places suficients per cobrir la totalitat de la demanda; també fixa el barem de puntuació que s'ha d'aplicar al respecte.
- La novetat és que regula els programes de qualificació professional inicial PQPI, que a les Illes han començat a funcionar el curs 2008-2009.
- Regula l'escolarització dels alumnes amb necessitat específica de suport educatiu (NESE) i en fixa el nivell del 30% com a barrera per considerar-los centres d'atenció preferent. En el moment que un centre educatiu presenta aquest percentatge i/o superior d'alumnes amb necessitat de suport, l'Administració educativa s'ha fixat l'objectiu de fer-ne un seguiment i desviar les noves incorporacions a altres centres que en tinguin menys concentració, i sempre els dotarà dels recursos necessaris.

La incorporació elevada d'alumnes d'altres països, que poden respondre a la definició de NESE, juntament amb el descens de la ràtio a partir de les premisses de la LOE, en algunes zones escolars de les Illes contribueix a crear la sensació de saturació de les escoles; a algunes zones impedeix dur a terme unes polítiques determinades de reequilibri del perfil dels alumnes, ja que en la majoria de casos es necessiten totes les vacants que es generen en un municipi o zona determinats.

El Decret 37/2008, des que va ser publicat, ha concretat l'aplicació en dues ordres de la Consellera d'Educació: la corresponent al curs 2008/2009, que ja està tancada, i l'Ordre de 9 de març de 2009, que regula tot el mecanisme de l'escolarització a les Illes i es posiciona clarament en la línia de l'escolarització equilibrada i sense discriminació de cap tipus dels alumnes de nivells no universitaris de les Illes Balears, comprés entre el tram 4t d'educació infantil i els nivells de batxillerat. Per l'etapa educativa del 1r cicle d'educació infantil (0 a 3 anys), hi ha una Ordre d'escolarització específica.

El procés d'escolarització no és únicament una oportunitat per concedir a les famílies plaça al centre que han sol·licitat en primera instància, sinó també per combatre el fenomen de la segregació escolar. Hi ha mesures que es poden aplicar per mantenir un equilibri entre els interessos de les famílies i les obligacions de l'Administració per garantir la igualtat d'oportunitats i la redistribució dels alumnes amb necessitat de suport. És necessari fer un esforç per adscriure alumnes estrangers a centres concertats, zona per zona, i evitar, per tant, el desequilibri existent avui en dia entre educació pública i concertada, en el marc del que ha de ser una política d'integració escolar i social.

Dels mecanismes i recursos que poden utilitzar-se per contribuir a millorar la distribució dels alumnes a tota la xarxa de centres educatius podem destacar els següents:

- Adaptar a tots els centres la ràtio prevista per la normativa d'escolarització, especialment disminuir-la a vint-i-cinc alumnes per grup en l'educació infantil i primària, i de vint-i-cinc a trenta per aula d'ESO i un màxim de trenta-cinc a batxillerat. Aquestes ràtios només augmenten en casos justificats per la pròpia àrea d'escolarització. És a dir, en el moment de determinar el nombre de vacants el referent no és el centre en concret, sinó la zona escolar on està ubicat és el que compta; per tant, la zonificació escolar és un bon instrument de redistribució dels alumnes. Altres recursos poden ésser, el descens selectiu de ràtios en els centres que acullen més immigrants i l'augment en els que en tenen menys, una vegada que ha finalitzat el procés ordinari d'admissió d'alumnes, poden ajudar a reequilibrar la situació.
- La reserva de plaça per als alumnes amb necessitat específica de suport educatiu (tres places per grup classe) també és un recurs per millorar la composició diversa dels grups. En aquest sentit, la gran quantitat d'alumnes amb necessitat específica de suport educatiu (NESE) fa que el nombre de places reservades no sigui suficient i s'hagi d'augmentar en la pròxima revisió de la normativa legal.
- La Conselleria d'Educació i Cultura ha de vigilar que el nombre d'alumnes amb necessitats específiques de suport educatiu a cada centre no excedeixi en 10 punts percentuals la mitjana d'alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu de la seva zona d'escolarització, i ha de procurar que no sigui superior al 30% dels alumnes. En aquells casos en què no es poguessin complir aquests límits, la Conselleria d'Educació i Cultura ha de garantir que els

centres siguin dotats de personal i dels recursos materials necessaris per fer efectiva aquesta proporcionalitat.

- Aplicar de manera estricta del barem previst per la normativa, així com difondre'l entre la comunitat educativa de les Illes, és molt important. També s'ha de tenir ben clar en casos d'empat, ja que les categories recollides pel barem poden provocar situacions d'aquest tipus. És fonamental que hi hagi mecanismes transparents i objectius de desempat, com ara les notes en els estudis de batxillerat, el sorteig públic d'una combinació de dues lletres de desempat, tant en el procés d'adscripció d'alumnes com en el d'admissió.
- Convocar les comissions d'escolarització (adscripció, admissió i PQPIS), en les quals està representada la comunitat educativa de cada zona escolar i que permeten donar transparència absoluta al procés d'escolarització. Donar confiança als usuaris dels centres, és a dir, a les famílies, en el sentit que la normativa s'aplica de manera objectiva i clara per a tothom és un principi bàsic.
- Mantenir el dret preferent en el procés d'admissió ordinari, en el cas que s'ofereixin més vacants de plaça escolar, fins al 15 d'octubre, proporciona una segona oportunitat a l'alumne de poder entrar al centre que hagi triat la família en primera opció.
- Poder participar tant en el procés d'adscripció com en el d'admissió, de manera que en l'obtenció hi hagi dues oportunitats. Publicar les llistes al taulell d'anuncis dels centres educatius i poder-hi presentar reclamacions ajuda a solucionar les errades que s'hagin pogut produir en el procés d'escolarització.
- La xarxa d'oficines d'escolarització, ja que són entitats encarregades de coordinar tot el procés d'escolarització, de donar les cites, de gestionar els canvis de centre, de supervisar la relació entre places escolars i demanda de les zones d'escolarització, etc., en col·laboració estreta amb el Departament d'Inspecció Educativa.
- El treball en xarxa amb altres departaments de la Conselleria d'Educació (Atenció a la Diversitat, Inspecció Educativa, Personal Docent, etc.), amb els serveis socials i municipals implicats, amb Fiscalia de Menors, etc., afavoreix les intervencions i les millora, sobretot en aquelles situacions especials dels alumnes i famílies que requereixen actuacions d'escolarització individualitzades (alumnes amb n.e.e.; germans bessons, etc.). En aquest sentit, també hem de recordar que, el curs 2008/2009, s'ha incorporat la figura del mediador intercultural a les oficines d'escolarització dins el programa PAIRE. El mediador intercultural aporta dos elements fonamentals que ajuden en l'escolarització: la tasca informativa i d'acompanyament per a les famílies als centres educatius, i la finalitat de revitalitzar els programes de PALIC als centres com a element vertebrador de l'acollida dels nousvinguts i de la integració de la diversitat a les escoles i instituts.

I, sobretot, tots els recursos anteriors i d'altres que estan a l'abast de l'Administració educativa han de respondre a unes directrius polítiques clares i compromeses per part de la Conselleria d'Educació, com ocorre amb el Govern de les Illes Balears actual.

IV. 4. El Xestib com a eina d'escolarització

El curs 2009/2010 marcarà una fase nova de l'escolarització en el sistema educatiu de les Illes Balears. El curs 2008/2009 han treballat de manera conjunta l'equip informàtic que programa, supervisa i controla el Gestib, és a dir, el programa de gestió de la majoria de centres educatius de les Illes (tots els de titularitat pública i de cada vegada més centres concertats) i l'equip del servei d'escolarització per a la incorporació de totes les tasques d'escolarització de les Illes al Gestib nou, anomenat Xestib.

Des del tercer trimestre del curs 2008/2009 l'escolarització es fa mitjançant aquest programa nou i també s'emprarà en el procés ordinari d'escolarització del curs 2009/2010.

Per entendre la importància d'aquesta eina de gestió, podem destacar els aspectes següents:

- a) Per primera vegada, la Conselleria d'Educació disposa d'una base de dades «nominal» de tots els alumnes no universitaris que cursen els estudis de 2n cicle d'educació infantil, primària, secundària, batxillerat, FP i, pròximament, de la resta d'estudis (escoles d'idiomes, conservatori, adults, etc.) de tots els centres educatius públics i concertats.
- b) Permet conèixer a temps real les altes i baixes d'alumnes als centres educatius, i, per tant, la disponibilitat de vacants en el moment d'escolaritzar a través de les oficines.
- c) La gestió d'altes d'alumnes en un centre determinat i/o en el sistema educatiu de les Balears, de manera que no és possible la duplicitat d'un alumne. És a dir, si prové d'un centre de les Illes, no es pot «matricular» en un altre, si no es dona de baixa del primer; i, en casos d'alumnes de primera incorporació al sistema educatiu de les Balears, una vegada que han estat donats d'alta, no és possible la duplicitat. A més, proporciona un registre escolar fins que l'alumne/a conclou els estudis. Per altra banda, en casos de baixa per abandonament del centre, perquè s'incorpori al món laboral o perquè s'hagi traslladat a l'estranger sense que ho hagi comunicat prèviament, etc., el Gestib també aporta informació per poder constatar si hi ha una vacant o plaça escolar.
- d) És possible obtenir informació estadística molt fiable i actualitzada en cada moment del curs escolar, la qual cosa facilita la presa de decisions i la planificació a curt i llarg termini.

IV. 5. La sensibilització de la comunitat educativa envers el valor de la diversitat

Totes les mesures i actuacions anteriors que afecten la diversitat esdevenen incompletes si no s'hi implica la comunitat educativa de les Illes Balears. En una societat democràtica com la nostra, les decisions que afecten l'educació han de comptar amb el consens majoritari de la societat; per tant, les lleis orgàniques d'educació sempre han obtingut la majoria suficient perquè el Parlament de l'Estat espanyol les aprovàs, i, una vegada que han estat publicades al BOE, són normes que tothom ha de complir obligatòriament.

En el treball de reflexió que ens ocupa, el problema radica en el fet que no tota la societat comparteix la mateixa percepció de la importància de la integració de la diversitat dels alumnes en els centres

educatius, la qual cosa provoca un rebuig en els centres en què la diversitat és més palpable que en els que acullen, per motius diversos, un alumnat més homogeni.

Des del nostre punt de vista, en un nombre reduït de situacions la causa és de tipus ideològic, que en la majoria de casos deriva d'una desinformació respecte de les causes de l'èxit escolar o del fracàs. Està molt clar que no depèn de manera directa del fet d'estar escolaritzat en un centre determinat, sinó que resulta de molts factors i un dels primers que s'han de tenir en compte és el paper educatiu de la família.

El darrer «Informe del sistema educatiu» del CES, en les conclusions remarca el «poc interès de les famílies per l'educació dels fills, i, en canvi, el molt que en té en l'escolarització», especialment per part de moltes famílies amb infants de 3 anys que viuen el procés amb molta intensitat i angoixa.

Volem recollir algunes conclusions més d'aquest informe, relatives al suport que donen als fills les famílies de les Illes en relació amb la seva educació. Creiem que poden servir per reflexionar i, sobretot, per emprendre accions correctores:

- El nivell baix d'implicació del pare en aquestes tasques, que són reservades pràcticament a les mares; per tant, és una línia de treball en la qual s'ha d'avançar clarament.
- La poca implicació de les famílies en el control de les tasques i treballs (58%) i en ajudar els fills a fer els deures (29,5%). Això, des del nostre punt de vista, és un element clau a l'hora de tractar el fracàs escolar.
- La gran implicació de la família en aspectes com el control d'assistència a classe (80,1%) i l'aportació de recursos econòmics (79,1%) per tractar les qüestions referides a l'escolarització.
- La participació de les famílies en els centres educatius és molt baixa, i únicament un 19% dels afiliats a les AMIPE hi participa activament.

En el fons, hi observam un reflex de la nostra societat: es tracta de cercar el millor centre educatiu, aportar-hi tots els recursos econòmics necessaris segons la disponibilitat familiar, controlar que els fills vagin a escola, etc.; però els pares deleguen excessivament l'educació dels fills a la institució escolar i, el que encara és més preocupant, en una societat tan accelerada i estressada com la nostra, no comparteixen ni viuen la realitat i el dia a dia dels infants a l'escola.

La línia de treball de la Conselleria d'Educació consisteix a redistribuir els alumnes amb NESE (majoritàriament, alumnes estrangers) entre tots els centres educatius de les Illes, i procurar evitar escolaritzar-los en els que ja n'acullen un 30%. Aquest funcionament palesa que és necessari articular estratègies organitzatives, curriculars i pedagògiques per fer front a la diversitat creixent de les comunitats educatives. Observam que els centres que han començat abans a tenir un alumnat divers des del punt de vista nacional, lingüístic, cultural, etc., responen més bé a la «diversitat» i disposen d'estratègies i recursos molt interessants i efectius per millorar la seva tasca diària; a més, reconeixen que la nova situació és un fet positiu.

Segurament moltes famílies desconeixen la feina que fan a alguns centres que estan «estigmatitzats», la seva situació educativa i els resultats que obtenen. Se'n fan una idea preconcebuda a causa de la imatge o l'estereotip existents.

A partir de les demandes de les famílies, en la línia de la mal anomenada³ conciliació de la vida laboral i familiar, els centres haurien de millorar l'adaptació de la seva oferta educativa (horaris, activitats complementàries, etc.) a les necessitats o demandes procedents dels usuaris.

Un mecanisme que sol donar prestigi als centres és la identificació amb un element o més que els concedeixin un cert ressò social, vinculat a les activitats esportives, culturals, etc. La forta demanda que tenen alguns centres de les Illes respon, entre d'altres factors, al fet que han sabut crear una «imatge», una «marca», en una societat condicionada per la publicitat, per saber vendre el producte; evidentment, compta amb el suport d'uns resultats educatius i, sobretot, d'un projecte educatiu sòlid i compromès.

CONCLUSIONS I PROPOSTES

1. Com diu el pedagog Paulo Freire «estar en el món implica necessàriament estar en el món i amb els altres» (pàg. 22), no és possible que cap societat sobrevisqui, i molt manco el segle XXI, si no hi ha convivència real i interacció plena entre els tots els membres d'una comunitat, en igualtat de condicions i oportunitats. L'escola, com a primer agent socialitzador, té la funció de ser aquest espai de convivència, d'intercanvi, de treball en comú amb la diversitat d'alumnes. No és assumible, per una societat democràtica, la segregació escolar en funció d'uns determinats paràmetres socioeconòmics i culturals de les famílies. La segregació escolar no és un element positiu perquè es pot convertir en un factor de desigualtat i d'exclusió social. L'escola és la institució a la qual la societat ha encomanat la primera socialització dels nous membres. Si ells no s'interrelacionen en les edats primerenques, hi ha el perill que ja no ho facin mai; per això és tan important la convivència de la diversitat d'alumnes en tots els centres educatius de les Illes.
2. La distribució equilibrada de la diversitat dels alumnes en els centres educatius de les Illes és possible, simplement es tracta d'analitzar-ne les dificultats i cercar les possibilitats de canviar la situació; això sí, sense oblidar un principi pedagògic bàsic: enfortir les relacions entre escola i entorn. La dificultat rau en el treball perquè la societat sigui conscient que això és convenient i necessari, i és impossible aconseguir amb èxit aquest canvi de mentalitat mitjançant mecanismes administratius.
3. Un objectiu clau de la interculturalitat consisteix a cercar la unitat en la diversitat a partir del coneixement mutu, el diàleg i el respecte a la diferència. Cal treballar per definir espais i llocs de trobada entre les persones i cultures que conviuen a les Balears. La composició tan diversa de la població resident al nostre arxipèlag recomana trobar aquestes vies de comunicació i d'intercanvi.

³ Darrere la denominació «conciliació de la vida laboral i familiar» sovint trobam la demanda de convertir els centres educatius en guarderies per contrarestar horaris laborals excessius dels pares i, per tant, el fet de no estar el temps suficient amb els infants.

4. Intentar reduir la ràtio alumnes per grup sempre és un bon sistema per millorar la qualitat de l'educació. Les situacions de més de trenta alumnes per classe a l'educació infantil i primària haurien de passar aviat a ser una anècdota dels avis.
5. En els mecanismes d'escolarització, cal adaptar la normativa a les noves situacions socials, com són les famílies monoparentals.
6. La mobilitat escolar crea moltes dificultats a tots els nivells: de planificació educativa (places, quotes de professors, recursos i suports, etc.), d'actualització i de control de la matrícula, d'organització i de treball en els centres, de rendiment escolar, etc.
7. Informar les famílies és un factor clau, especialment en la conjuntura actual de les Illes. Hi ha una forta presència de persones estrangeres que desconeixen el funcionament del sistema educatiu i, en concret, dels mecanismes d'escolarització dels alumnes. Les famílies han d'estar informades precisament per garantir-los la igualtat d'oportunitats i d'accés als centres educatius. Per tot això, la normativa legal estableix que siguin els centres educatius els encarregats d'informar les famílies de tot el procés d'escolarització. Per ajudar-los a fer aquesta tasca, la Conselleria d'Educació emprà els mitjans de comunicació (televisió, ràdio, premsa escrita, la web de la Conselleria d'Educació, etc.) i material imprès que adreça a les famílies i a la comunitat educativa en general (oferta educativa); d'aquesta manera, contribueix a proporcionar-los la informació necessària.
8. És cert que vivim en un país on la picaresca és una tradició. No obstant això, malgrat que algunes famílies es pensen que en el procés d'escolarització és possible cometre frau, aquestes situacions són de cada vegada més excepcionals i puntuals. En tot cas, amb la democratització del procés d'escolarització, la majoria d'irregularitats poden ser detectades a temps i, per tant, corregides. En aquest sentit, hem fet referència al nou programa d'escolarització (Gestib), que aporta moltes més eines per supervisar el procés i controlar-lo.
9. Cal millorar la imatge de molts centres que fan una bona feina, però que no té la transcendència en l'entorn social ni en la comunitat educativa que es mereix.

BIBLIOGRAFIA

- ABDALLAH-PRETCEILLE, M. (2001). *La educación intercultural*. Barcelona: Idea Book.
- «Educació i immigració a les Illes Balears: cap a una dualització escolar i social». *Anuari 2004*. Fundació Guillem Cifre de Colonya, pàg. 80-105.
- ARNÁIZ SÁNCHEZ, P. (2003). *Educación inclusiva: una escuela para todos*. Màlaga: Aljibe.
- AA.VV. (2002). *Educar per a la integració i la igualtat d'oportunitats*. Palma: Sa Nostra.
- AA.VV. (2004). *La immigració, països emissors i les Illes Balears*. Palma: Cort.
- AA.VV. (2008). *L'atenció a la diversitat al sistema educatiu de les Illes Balears*. Palma: Lleonard Muntaner editor.
- BENITO, R.; GONZÁLEZ, I. (2007). *Processos de segregació escolar a Catalunya*. Barcelona: Polítiques 59, Fundació Jaume Bofill i Editorial Mediterrània.
- BLANCO, M. (2001). *El alumnado extranjero: un reto educativo. Reflexiones sobre el tema decisiones organizativas y metodologicas*. Madrid: EOS.
- BONAL, X. (2009). «La segregación escolar en Cataluña». *Cuadernos de Pedagogía*, núm. 387, febrer de 2009, pàg. 89-93.
- CONNELL, R.W. (1997). *Escuelas y Justicia Social*. Madrid: Morata
- CORTINA, A. (1997). *Ciudadanos de mundo. Hacia una teoría de la ciudadanía*. Madrid: Alianza.
- DELGADO, M. (1998). *Diversitat i integració*. Barcelona: Empúries.
- DIAZ-AGUADO, M. J. (2003). *Educación intercultural y aprendizaje cooperativo*. Madrid: Piràmide.
- ELLIOT, J. (1993). *El cambio educativo des de la investigación acción*. Madrid: Morata.
- ESSOMBRA, M. A. (2006). *Liderar escuelas interculturales e inclusivas. Equipos directivos y profesorado ante la diversidad cultural y la inmigración*. Barcelona: Graó.
- FREIRE, P. (1997). *Padagogia de la autonomia. Saberes necesarios y práctica educativa*. Río de Janeiro: Pazy Tierra.
- FREIRE, P. (2002). *A la sombra de este árbol*. Barcelona: Ed. El Roure.

GIMENO SACRISTAN, J. (2001). *Educar y convivir en la cultura global*. Madrid: Morata.

MARÍ, I. (2002). *Una política intercultural per a les Balears?* Palma: Conselleria d'Educació i Cultura. Sa Nostra.

OLMEDO, A.; SANTA CRUZ, E. (2008). «Las familias de clase media y elección de centro: el orden instrumental como condición necesaria pero no suficiente». *Profesorado. Revista de Currículum y de Formación del Profesorado* 12, pàg. 1-30.

RUIZ ROMAN, C. (2003). *Educación Intercultural. Una visión crítica*. Barcelona: Octaedro.

SABARIEGO, M. (2002). *La educación intercultural. Ante los retos del siglo XXI*. Bilbao: Desclée de Brouwer.

Síndic de Greuges de Catalunya. *La segregació escolar a catalunya. Informe extraordinari*. Maig de 2008, pàg. 229.

VIC (1997). *Pla per redistribuir els alumnes estrangers, juntament amb les aules d'acollida*.

ADREÇES D'INTERNET RECOMANADES

<http://www.caib.es>: Informació útil sobre la comunitat autònoma de les Illes Balears, especialment de la Conselleria d'Educació i de l'Institut Balear d'Estadística.

www.ine.es: Base estadística fonamental de l'Estat espanyol.

<http://www.edualter.org>: Educació intercultural.

<http://www.mec.es/cesces/inicio.htm>: Informe sobre l'estat i la situació del sistema educatiu d'Espanya.

<http://www.pangea.org/educació>: Recull informacions sobre educació en valors, educació intercultural, etc.

<http://www.xtec.es/recursos/cultura/index.htm>: Pla d'acollida per a alumnes nouvinguts.